

Szedercsokor

Részlet

Burány Nándor

Ki hitte volna, hogy itt találkoznak, ki merte volna még csak föltételezni is?! Emlékszik, a nagybátyja, aki kitűnő cipész volt, a háború után egyszer azt mesélte, ha neki valaki azt mondta volna, hogy ő még valaha fapapucskokat csinál, szemközt köpi, és most, ime, ebből él meg! Oelötte meg ennek a találkozásnak a lehetősége még valószínűtlenebbnek látszott. Ult az igazgató titkárnőjének szobájában, belesüppedt a bőrfőtőjbe, de ez az eset, ez a találkozás nem ment a fejébe.

A titkárnő betelefonált az igazgatónak: az a fiatal közigazdász jelentkezett; egy pillanat múlva jött a válasz: Csak két perc még, és készen vagyok. A titkárnő aztán megint írógépe fölé hajolt, és a fiatal közigazdász — huszonöt éves lehetett — hallotta, amint a dróthajú, hihetetlenül széles arccsontú férfi egy kézírásos papírról diktálja: ötödmagammal élek egy szobában, hat éve, hogy ebben a városban élek és azóta itt dolgozom, hallottam, hogy megürült egy kétszobás lakás. — Az írógép egyenletesen kattogott, aztán egyszer csak fölállt a titkárnő, szörnyű ez a hőség, mondta, és bekapcsolta a ventilátort, ez aztán szédítő sebességgel kavarni kezdte a levegőt.

Lent a Part alatt — így hívják a város északi oldalán azt az utcát, amely kis házaival a Nagyrétre néz —, az utolsó házsortól mintegy száz méternyire húzódik a nagy csatorna. Ez választja el a várost a réttől. A réten valaha a marhacsorda és a birkanyáj legelt, ide járt a csürhe is, az

utóbbi években azonban nagy részét felszántották. A város — mert azé volt a rét — főleg herével vetette be a feltört legelőt, más részét meg kiadta magánparasztoknak — ahogy erre mondani szokás: — dinnye meg konyhakerti vetemények alá.

Közvetlenül a csatorna város felőli partján húzódik a vasúti töltés. Ezen már évek óta nem robot vonat, a síneket is fölszedték, a talpfákknak is csak a helye látszik, mióta a hidat felrobbantották, nyugodtan legelhetnek a tehenek a töltésoldalban. A töltésen belül a házakig, pontosabban a házak előtti útig nyúlnak a kertek. Hosszú, keskeny, kitaposott gyalogösvénnyel elválasztott földnyelvek ezek, a töltés felőli végükben ugyancsak füzes bokrok zöldellnek; a partaljaiak főleg krumplit, borsót meg más olyan konyhakerti veteményeket termesztettek itt, amelyeket aratásra már fölszedhetnek, aztán ide hordják be a búzájukat, és itt is csépelnek.

Kis Pál a Tóparton lakik — ennek a városrésznek semmi köze a tóhoz, nyilván csak azért nevezték így, mert a Partalja fölött van, mert legmagasabb fekvésű része a városnak, a lakások erre sosem vizesek, de nagy melegeben, kánikulában a kutak ki-kiszáradnak néha —, a temetőre néz a háza, és tizenhárom éves fiával mindig a part alatt, a csatornaparton jár a szőlőbe.

A csatornapart valaha szép sima volt, jó keményre vert gyalogút vezetett rajta végig.

Két évvel ezelőtt azonban megváltozott a helyzet: az Ármentesítő Társulat emberei, mikor a csatornát mélyítették, a fenékről az iszapot föl-lapátolták az útra, a part így mintegy fél méterrel magasabb lett, azonban senkinek sem jutott eszébe, hogy a földobált földet elsimítsa, így száradt meg, és még most, két év után is, mikor az út már magas zöld fű között kanyarog, bizony hepehupás a kanálispart, és Kis Pál tizenhárom éves fia félve hajtja itt végig a kerékpárt, egyre csak arra gondol, hogy milyen szörnyű lenne, ha a rossz útról biciklijével belezuhanna a kanálisba.

Nem is bánta, mikor az apja vitte el a kerékpárt, és neki gyalog kellett mennie.

Különösen nyáron járta végig sokszor a kanálispartot; korán, már öt óra után útnak indult, nem sietett, különösen mikor a kanálishoz ért, gyakran megállt a víz fölött ácsorgó vagy ülve várakozó horgászok mögött. Nagyon szerette nézni, figyelni, lesni a víz színén lebegő parafa dugót; zsebbe tett kézzel, izgatottan, szótlánul várta, vajon a bot végét tartó ember mikor ránt már ki valami nagy csukát vagy szúrós durbincset. De hát a kanálisban csak kis keszeg akadt a horogra, néha, mikor esős, magas vízállású volt a tavasz, akkor lehetett a zsilip körüli részen szép piros színben csillogó napkárászt is fogni.

Évekig járta ezt az utat.

Reggel és estefelé is, mikor haza igyekezett, mégsem unt rá sosem bámulni a türelmes, botvég mellett várakozókat. A kanális mellett mindig ültek valahányan a szerencse megszállottjai közül. A kanálisban sás nőtt, nem lehetett minden részén horgászni, de itt-ott voltak tisztás részek, ahol nyugodtan be lehetett dobni a horgot, nem kellett félni, hogy majd beakad valami gyökérbe; voltak olyanok, akik mintha hosszú lejáratú bérlők volnának, mindig ugyanarra a helyre jártak, és féltékenyen őrizték ezt, voltak olyanok is, akik úgy akartak maguknak jó helyet biztosítani, hogy már kora hajnalban kivonultak.

A nyurga, kékszemű Kis Laci éppen csak nézte őket, menet és jövet is elszórakozott velük, aztán mikor a futballpályához ért — különösen néhány év óta —, szívesen nézte a kerítés-hasadékokon keresztül a zöld gyepen futkosó, labdát kergető futballistákat is. (Köztük volt egy rokona is, híres kapus, de alig büszkélkedhetett vele, mert az már nem volt paraszt, és nem ismerték egymást személyesen.) Néha-néha be is merészkedett az

oldalkapun, megállt az állóhely korlátja mellett, és fűrges szemmel kísért a végtelenül ügyesnek látszó játékot. Az állóhely korlátja elé nem merészkedett ki, mintha csak az apjától félt volna, attól, hogy jaj, mi lesz, ha az véletlenül erre jön, és meglátja őt itt ácsorogni, pedig hát az apja sosem volt a futballpályán, nem érdekelte semmilyen sport, nem volt ideje ilyen fényűzésre, hiszen sokszor vasárnap délután vagy hajnalban is befogott, és kiment heréért vagy fattyúért. Mégis félt az apjától, mert az egyszer már — véletlenül — találkozott vele, mikor egy kölcsönként horgászbottal, éppen csak tíz percre megállt a csatorna mellett. Nagyon kikapott akkor, csak ha eszébe jut is, beleborzong a háta. Most is szeretett volna kimenni a kapu mögé, ahol mezítlábas gyerekek rúgták a bőrt, szaladgáltak a rögtönzött pályán, ahol egy-egy sapka, levetett cipő vagy ing jelezte a kaput. Nem sokat értett még a labdarúgáshoz, de ahogy be-beszokott és meg-megállt az idősebbek mellett — persze tisztas távolságban, éppen csak hogy hallja beszédüket, egyre több új fogalmat és nevet jegyzett meg magának. Abban az időben (a háború után öt-hat évre) fejlődésnek indult a városban az atlétika is, és különösen a lányokat nézte aztán, amint ujj nélküli fehér trikóban és egészen kicsire szabott sportnadrágban futnak a zöld pázsit körül húzódo fehér csikos futópálya salakján.

Az iskolában nem szerette a tornát, borzongott már, mikor a júniusi napok fojtó melegében egész órán át kellett gyakorolniok a szabadgyakorlatokat. Az öregedő és pocakosodó tornatanár — valamikor olimpiai válogatott — ingét is levetette, de még úgy félmeztelenül is beleizzadt az ütem számolásba, izzadtak a diákok is, de nem volt kegyelem, újra és újra ismételni kellett az iskola poros udvarán a gyakorlatokat, hogy az év végén sorra kerülő nagy szemlére minden mozdulat hibátlanul menjen.

Annak sem örült, mikor bevezették az őszi meg tavaszi mezei futást.

Hacsak tehette, mindig kihúzta magát a versenyekből, inkább abba is beleegyezett, hogy a futás egész idejére odaállítsák valamelyik sarokba, hogy ott mutassa a cél felé igyekvőknek az irányt; de legszívesebben azért a cél előtt állt, mert ott jól láthatta elsősorban azt a néhány lányt, akik már iskolán kívül is foglalkoztak atlétikával, fejlett lányok voltak ezek, és futás közben ringó mellük erősen kinyomta trikójukat. Ezeket a kidomborodó trikókat és a leburnult sima combokat simogatta szemével, mikor hetente kétszer-háromszor a szőlőből hazafelé sietve, benézett a pályára. A pálya vége kinyúlt a kanálistpartra, keleti oldala pedig a Népkerthez, a legnagyobb városi parkhoz simul.

A nagy, ki tudja, hány éves tölgyfák erős ágaikkal egészen benyúltak a kerítés fölött az állóhely fölé; vasárnap délutánonként, labdarúgó mérkőzések idején, a pénztelen gyerekek innen biztatták győzelemre a hazai csapatot. Ő sosem mászott föl mérkőzést nézni ezekre a fákra.

De volt még egy nagy látványosság ezen az úton.

Amint kiért a városból, és átment a töltésen a kanális melletti útra, alig száz méterre az átjárótól, ahol a töltés emelkedni kezd és ferdén elválnak a kanálistól, fűz- és nyárfával beárnyékolt tanya, Vörös Bálint tanácsa lapult, valójában azért nevezték így ezt az embert, mert kicsattanó vörös, kövér arca volt. Igazi kis mintagazdaságot rendezett be alig egy holdnyi ház körüli földcsékjén: ártézi kutat fúratott, öntöző berendezésekkel látta el a földet, kis melegágyakat épített, és már kora tavasszal szép húsos töltenivaló paprikát, nem sokkal később pedig paradicsomot is árult a piacon. Laci sokáig olyan gyönyörűnek találta ezt a kertet, annyire el tudott gyönyörködni a nagy, haragoszöld lombok alól kikukucsáló paprikában, hogy elhatározta, ő maga is megpróbál otthon a kertben egy ilyen mintaparcellát — persze kisebb alakban — berendezni. A délutáni forróságban a környéken minden hervadt volt, csak a paprika bírta kitarótan a meleget. Egyszer aztán történt valami: mintha elgazdátlanodott

volna a gazdaság, megnőtt benne a gyom, beomlottak az öntözőcsatornák, de Laci az ő eszével nem tudta megérteni, mi lehet mindennek az oka, azt beszélték, hogy az embernek meghalt a felesége, hogy belépett a szövetkezetbe, meg hogy megöregedett.

Úgy állt már minden a kis parcellán, mintha sosem lett volna, mintha sosem virult volna rajta gyönyörű paprika.

Árpával vetették be a földet, és vasárnap délután, mikor szintén gyalog igyekezett hazafelé, és mikor esze ágában sem volt, hogy vele ma még valami történhet, valami nem mindennapi, a megszokotton túli, ritka dolog, akkor történt a baj (pedig hát csak akkor félt, amikor kerékpáron hajtott végig a kanálisparton), közvetlenül a víz fölött állt meg, tíz méterre a háztól, alighogy elhagyta a futballpálya mögötti utat, amely a városból a rétre vezetett. Bal kéz felől, mikor a város felé nézett, látta, hogy az árpaföldön éppen kereszteznek az emberek. Akkor még nem csépeltek kombájnok a határban.

Ahogy a város felé fordult, háta mögött, a csatorna rét felőli oldalán éppen az a kis ház állt, amit nemrég emelt egy öreg házaspár katonaságtól hazatért fiával. Előbb egy szobát raktak össze a maguk verte vályogból, aztán lassan egy kis konyhát, disznóólat, kutyaházat, csirkeólat, és két év alatt igazi kis tanya lett ez, lassan lombosodni kezdtek a fák is, amiket mindjárt az építkezés kezdetén elültettek. Előbb — amíg baromfit nem tartottak — a háziak az ételmaradékot ledobálták a kanálisba, a halak odajöttek rá, és olyan horgászó hely lett ez, ahol a tanyabeliek nem szívesen túrtek el másokat, megjöttek azonban a jobb idők, már kacsákat is tartottak, és azok bizony elriasztgatták a ház alóli kanálisból a halacs-kákat is.

Egészen közönséges tanyácska volt ez, különösebb látnivaló nélkül, most sem nézett volna oda, hiszen inkább azon lepődött meg, hogy reggel, mikor a szőlőbe ment, akkor még mit sem sejtett abból, hogy ma learatják az árpát, most meg már azt látja, hogy keresztezük.

Ezen sem csodálkozott most sokáig. Mögötte, lent, közvetlenül a víz fölött, a partba vágott lépcsők alján, széles vállú, meztelen felsőtestű, le-barnult bőrű férfi állt, kezében horgászbot: mintha vállizmának a feszültsége is eláruolta volna fokozott izgalmát. Mellette egy tíz év körüli fiú állt, ő is egészen előre hajolt a kíváncsiságtól. A vízen nyugtalanul táncoló dugón látni lehetett, hogy egy hal állandóan a csalétek körül ficáncol, csak éppen nem akarja bekapni. Fönn a parton még három férfi állt, akik útközben telepedtek itt meg, hogy figyeljék a játékot. Szemben velük, a réti oldalon már leereszkedett a kukoricásokra a nap.

Esteledett, de még jól lehetett látni.

Felhőtlen, tiszta volt az ég, hetek óta nem áztatta eső a földet, a rétről hazafelé siető aratók kocsijai magasra fölverték a dűlőutak porát, a város tóparti része pedig valóságos porfelhőbe bűjt. Arra járt haza a csorda és a csürhe is, ezek este hat óra tájban fölverték a port, ez meg aztán csak késő éjjel ülepedett le újra. Kis Pál tizenhárom éves fia nem találta olyan elviselhetetlennek ezt a port, egyszerűen rokonszenvesnek tartotta, mikor esténként az apró csordásgyerekek nagy karikás ostorral vállukon a csorda után fölálló éktelen porban cammogtak. A csorda ott járt el házuk előtt, és Kis Pálnak hosszú meggyőzések és szigorú fenyegetések után sikerült csak fiát lebeszélni arról, hogy csordás legyen, de ha a fiú le is mondott erről, még sokáig úgy gondolta, hogy az lenne csak az igazán eszményi valami...

Később, mikor Kis Pál fia már felnőtt, és visszagondolt ezekre a romantikus csordás-álmokra, hiába próbálta megfejteni őket, azonban biztos, hogy rendkívül vonzotta a gyereket a járason csobogó nagy, vastag csöví ártézi kút. Ez kétszáz méterre lehetett a bikaistállótól, a legelőnek azon

a részén, amelyiken a városból a Nagyköznél lefutó út vezet keresztül. Ötven-hatvan méternyi hosszú és mintegy hetven-nyolcvan centiméternyi mély vályúba folyt a kút vize. Azt mondták, ez a város legjobb ízű vize, bikavíznek is nevezték, és Kis Pálék meg mások is, mikor este a munkából hazafelé menet a vályúnál megitták a lovat — az öreg ilyenkor mindig levette a ló fejéről a fejszét —, akkor megmerítették, vagyis inkább: teleengedték a kannát is, amiben reggel vizet vittek, s amiből egész nap ittak. Persze a víz, ami reggel jó hideg volt, napközben megmelegedett, és dél körül már nem lehetett jóízűt inni belőle, ilyenkor estefelé hát annál nagyobbakat ittak.

Ez a kút, pontosabban ez a vályú nagy élményként hatott.

A csöből vastagon folyt a víz, és a nagyvályút egy-kettőre megtöltötte. Kis Laci sokáig abban a hiszemben élt, hogy ez a vályú olyan nagy, hogy soha ki nem ürül, így valósággal megátalkodott, mikor egy reggel a vályút majdnem teljesen üresen találta. Azt meg különösen nem akarta elhinni, hogy a tehének itták ki belőle a vizet. Ekkor látta először — később aztán többször is — a vályú megvörösödött, megzöldült, moszatos belső oldalát meg az alját is.

Számára feledhetetlen, mások számára érthetetlen az az öröm, amit esténként a kapálásból hazafelé menet akkor érzett, mikor itt a kút hideg vizével lehűthette magát, lemosta magáról a forró nap bőrt csípő izzadságát; különös, de ez volt a nyári napok, a szünidő legnagyobb öröme, ám mikor az iskolaév kezdetén a nyári élményekről kellett írnia házi feladatot, akkor ezt sosem írta meg. De hiába is írta volna, hiszen úgysem értették volna meg élményének mély igazságát, mint ahogy azt a vágyát sem értették meg, hogy csordás legyen, pedig milyen emberfeletti örömeket nyújthatott a csordásgyerekeknek, mikor gatyában vagy meztelen beálltak a vályúba, dobálták, csapkodták egymásra a vizet, odaültek a kútső alá, és amíg ő a legégetőbb napsütésben kapálta a kukoricát, addig ők mit sem éreztek a forróságból. Nem volt már nagy a járás, a legelő, nem kellett a kúttól messzire hajtani, a forróságban meg különösen lusták, nyugodtak voltak a tehének, nem kellett rájuk nagyon vigyázni. Naponta háromszor itatták őket, reggel, mikor lehajtottak, délben, utána egy-két órai pihenőt is tartottak a vályú körül, és harmadszor este, hazahajtás előtt.

Erősen elvenen élt benne ez a vágy, fűrödhetni a csordakúti vályúnál, mindent odaadott volna érte, ezért nem félt a portól sem.

Most is a csorda meg a csordaút jutott egy pillanatra az eszébe, amikor a három ember mellett megállva, szemével végig futott a város peremén. Távol, jobb kéz felől, a várostól nyugati irányban láthatók, bár homályosan, a bikaistálló körvonalai.

A széles vállú, leburnult bőrű férfi szótlanul meredt a vízen lebegő parafa dugóra, a körülötte állók is hallgattak; iratlan szabály a horgászok között, hogy nem szabad beszélni, mert akkor elijed a hal. Ha az ember mégis úgy érzi, hogy a helyzet alakulása folytán van valami közölni — vagy kérdeznivalója, akkor arcminikáját veszi igénybe, így érteti meg magát. A parton álló három ember is ilyen néma társalgást folytat egymással. A horgászbótot tartó nem sokat törődött velül, figyelmét teljesen lekötötte a vízalatti halacska titka, egyszerűen nem vette figyelembe, hogy idegenek állják körül, határozott jellemű ember volt, már korán önállóságra szorult, tizennyéves múlt, mikor meghalt az apja; szalmahordás idején történt a szerencsétlenség: a kazalról akart lejönni, de a létra mellé lépett, és lezuhant. A talpára esett, és először azt hitték, nem történt komolyabb baja, de a kórházban mindjárt az első vizsgálat után megmondta az orvos, hogy eltört a hátgerince, nincs mentség.

Meg is halt nemsokára, és öt gyerek maradt árván az anyjával.

Keserves idők jöttek, ő volt a legidősebb gyerek, egy kicsit tizennégy éves fejjel is családfő. Korán megkomolyodott, tavasztól őszig minden munkát elvállalt, ment acatolni, csomát verni, herét markozni, kukoricát morzsolni, nyáron ott volt az aratógépnél, télen a gazdáknál a jószág körül dolgozott. Később, mikor megnősült, akkor sem hagyhatta magukra az árvákat. Nem tudta, mi a vasárnap: szénagyűjtésre, heremarkozásra vagy fattyazásra ilyenkor is hívták valamelyik gazdához.

Most vasárnap délután is szénát gyűjtött a kispánai Tisza-töltés oldalában.

Ez a töltés kilencven fokos szögben metszette a vasúti töltést közvetlenül a híd előtt. A magas és széles töltés mindkét oldalát kiadta a Társulat a parasztnak. Az árverést — mert így történt az eladás — vasárnap délutánonként tartották. Az „urak” fiákeron vonultak ki a terepre, a parasztnak meg gyalog vagy kocsin kísérték őket. Minden kiharcolt darabot a helyszínen bíráltak meg, és aztán ajánlotta mindenkinek a maga árát. Így, alkudozva vonult végig a töltésen a gyülekezet, hogy aztán sorra vegye a réti kanálisok fűvel benőtt partjait is. Persze, nagy kockázat volt az ilyen szénavásárlás, a kifizetődés rendszerint az időjárás szeszélyeitől függött, száraz esztendőkből megtörtént, hogy csak az első kaszálás ért valamit, a többi, a sarjú már azt sem érdemelte meg, hogy lekaszálják. Esős nyár esetén meg nem egyszer szépen kinőtt harmadszorra is a széna, de minden kaszálás megrohadt még rendben, vagy ott begyűjtve, még mielőtt hazahordták volna. Protekciós ügyek itt is akadtak, egy mérnök, aki a Társulatnál dolgozott, és akinek a felesége Kis Páléktól hordta a tejet, az árverések alkalmával mindig megígérte: ő majd elintézi, hogy a tejesasszonyéknak olcsóbban jusson szénaföld.

Olyan mellékkereset-féle volt a szénaverésből befolyt pénz a Társulatnak, a parasztnak meg mintha melléktakarmánynak szánták volna, éppen azért, mert nagyon bizonytalan volt, hogy lesz-e, vagy nem; így a vele való munkát sem tartották a legfontosabbnak: hacsak lehetett, vasárnapra hagyták, ne kelljen más munkát elmulasztaniok miatt.

A legjobb széna a Csész tóban meg a Tisza-töltés oldalában nőtt, nem csoda, hogy ezek voltak a legdrágábbak, árveréskor ezeknek az árát verték föl leginkább. Csész tó messze kinn volt a várostól, a Sárga-part alatt, egészen a szomszéd falu határában; valamikor a szabályozás előtt Tisza-fenék volt, aztán kiszáradt, de még mindig nem szántották föl, mert sűrűn előnti a víz.

A töltésről nagy gondot viselt a Társulat.

Közvetlenül a város alól indult ki, és északi irányban messze futott. Mintegy száz-százötven méteres távolságban nagy rőzsekazlak sorakoztak; így nevezték őket, pedig nem is rőzsből, hanem kötött fűzfagallyakból rakták őket. Évekig álltak itt kazlakban a kévék, zöld színüket elvesztették, az esőtől és naptól teljesen megfeketedtek. Kis Pál tizenhárom éves fia sokáig nem tudta, miért rakták így kazlakba a gallyat, előbb úgy gondolta, biztosan nem tudták gallyazás után eladni az összes gallyat, és a maradékot tartják így; volt ugyanis egy nagynénije, özvegy nyugdíjas, akinek a férje valamikor az Ártómentesítő Társulatnál dolgozott, és aki a nyugdíj mellett még télire való tüzelőt is kapott jutányos áron a férje után. Ebből következett ő a kazlak sorsára is, csak később magyarázta meg neki az apja, hogy a kévét arra az időre tartogatják, amikor majd magasra följön a Tisza, és hullámai már a töltést veszélyeztetik; ilyenkor a töltés oldalát befedik gally-kévékkel, így védik a vízmosástól. A kazlak a töltés keleti oldalán álltak, a nyugati oldalon — ami, ha a várostól kifelé mennek, bal kéz felől esik — tekefonhuzal futott északi irányban. Az öreg gircses-görcsös telefonkarók közti távolságot Kis Laci sosem tudta lemérni, pedig olyan sokszor járt itt, hogy bőven akadt ideje számolni és spekulálni,

lépéssel akarta mérni, de akárhogy próbálkozott, sehogy sem stimmelt, sehogy sem tudott elfogadható arányokat fölállítani. Sajnálta ezt, mert nagyon szerette volna lemérni, milyen messze van a várostól a szőlő, hány kilométert is kell gyalogolnia, amíg odaér.

A fehér, háromszög formájú karók sem segítettek.

Ezek is számozva voltak, de nem értette, mit jelentenek a számok. Még csak a telefonkarókhhoz sem lehetett viszonyítani őket, hol elhagyták azokat, hol meg lemaradtak mögöttük, de nem tudta megállapítani, melyik lerakásában történt aránytalanság.

A rejtélyek azonban, melyek az ő gyerek-képzületét olyan élénken foglalkoztatták, a felnőtteket alig érdekelhették, azok már nem értek rá, hogy ilyen gyerekségeken melázzanak útközben. A széles vállú, le barnult bőrű fiatalember a szénaföldre sietve, ma reggel egy pillanatig sem gondolkozott a fehér karókra festett számok jelentőségén, fejében az a gondolat motoszkált, hogy jó lenne valahogy óracska időt szakítani szénagyűjtés közben vagy után: szedret akart szedni, egy csokornyai szedret az anyjának, mert az nagyon szerette, az őszibaracktól meg a szőlőtől is többre becsülte a hamvasra érett szederszemek ízét.

A szeder lenn nőtt a töltés melletti füzesben, a tavasszal vízzel megeltő, de májusra már rendszerint kiszáradó gubigödrök alján.

Ezeket a gödröket akkor ásták, amikor a töltés készült, azonban gát-szerű magaslatokat, utakat is hagytak bennük, ezeken keresztül árvíz idején is be lehetett jutni a füzesen túli szőlőkbe, a gödröket gyorsan beültették fűzfával — ez könnyen megfogja és bírja a vizet —, hogy a fák is védjék az ár erejétől a töltést. A fűzfaerdő és a Tisza között húzódik közvetlenül a városon kívül Kisbudzsák, messzebbre Kispána, aztán meg Koplaló. Kispána talaja homok, és az egészet szőlővel ültették be. Nagyon szépen fejlődik itt mindenfajta gyümölcs, csak az a baj, hogy termés mindíg a Tisza szeszélyeitől függ; nemcsak áradás miatt, ez ugyanis árterület, semmi sem védi, az egész a folyó lerakódásából képződő, és a Tisza továbbra is igényt tart rá, magas vízállás idején nagy darabokat letép. Különösen, mikor a víz apadni kezd, akkor repedezik meg tíz méter mélységben is a föld, aztán néhány napra rá nagy robajjal zuhan, csúszik be a mederbe. Fák hasadnak ilyenkor kettőbe, koronájukkal lefelé, fél gyökérzetükkel fönnakadva lógnak a vízbe. Siralmas kép ez, nemcsak a tulajdonost, másokat is elszomorít a látása.

Reggel kilenc óra felé ment ki, már előbb, hűvösön is mehetett volna, de meg kellett várnia, amíg megszárad a harmat, és déiben, amikor már kibírhatatlan tűzzel sütött a töltésoldalra a nap, a rend alá dugta a villát, és bement az erdőbe, ing nélkül, egy rövid gatyva volt csak rajta, és ahogy a füzes hűvösébe lépett, rögtön meglepték a szúnyogok, nem győzött kapkodni a kezével; a sűrű füzes alatt mindig nedves volt a föld, magasra nőtt a szederszár, a szedrezők már sokfelé utat tapostak közte, de az idén korán lement a víz és bő termés lett, csak szét kellett hajtani a nagy, kövér indákat, és alul egész csokorban bújtak elő a szederszemek.

Kis Laciéknak Kispánában volt a szőlejük, közvetlenül a Tisza-parton, meredek volt ez a nyugati part, már évek óta szaggatta a folyó, és száz méternyi távolságra, északi irányban már majdnem a töltés oldalát mosták a hullámok, a veszélyt sejtve meg is jelentek ott a mérnökök, évekig méricskéltek, számoltak, a karókat, melyeket valamilyen titokzatos jelzéssel az egyik évben leraktak, a következő tavaszra már elvitte a víz. Az ő szőlőjükből is leszakad minden évben jókora darab, nyolc évvel ezelőtt vették és azóta már fele „elfogyott”, de Kis Laci bárhogy sajnálta is, hogy a korai csabagyöngyéből — amit a föld Tisza felőli végébe telepítettek — már alig maradt néhány tőke, mégis, ha őszinte akart lenni, be kellett ismernie, hogy örömet is talált a víz romboló munkájában, ha a forró napsütésben

kacsszás vagy nyesezés közben arra gondolt, hogy így mégiscsak rövidülnek a sorok, gyorsabban lehet egyet kerülni, előbb lehet inni, a hűvösre egy picit leülni.

A kispánai szőlők kis- és középparasztok birtokában voltak — csak egy nagygazdának volt öt hold földje, és egy tagban —, nem sok volt nekik, és igyekeztek alaposan, gondosan megművelni, sosem volt gazos a szőlők köze, a permetezést időben elvégezték, és mindig gondoskodtak a kacsszásról is, nemcsak a termés mennyisége érdekelte őket, magában a szőlőben is gyönyörködtek, szerettek megállni a sorok végében napfényes délutánon, és örömmel nézték, milyen szép kékek az egyenes, egészséges szőlősorok.

Mikor ért a szőlő, akkor aztán — mert sok munkát belefektettek — minden szemre vigyáztak volna, minden fürtöt meg szerettek volna őrizni. Pedig hát a Tisza-parton halászok, kirándulók meg-megdezsálmáltak a tőkéket, haragudtak is rájuk, és errefelé ez a szolás járta: Halászvadász, mind éhenkórász. Hogy védekezzenek, öten-hatan összefogtak, közösen könnyebben eltartottak egy csőzt, aki kutyájával időnként körüljárta a rábizott szőlőket, rendszerint öreg ember volt, aki kosztot, kevés pénzt és szüret után pálinkát kapott. Külön vigyáztak még arra, hogy érés idején a szőlősorok közét szépen elgereblyézzék, az így elsimított homokon meglátszottak a tolvajok lábnyomai. Kis Laci nem értette ezt. Úgy gondolta, aki lopni akar, nem sokat ad a gereblyezésre, az meg, hogy másnap a gazda meglátja a tolvajok lábnyomait, hogy kitanulmányozza, vajon férfi volt-e, vagy nő, felnőtt-e vagy gyerek, milyen irányból jött, és merre haladt, nem sok vigaszt jelenthetett. Nehezebbre is esett mindig a gereblyezés, de hát nem volt mentség, minden este el kellett végezni, hazaindulás előtt.

Úgy volt ezzel is, mint a bosztánnyal.

Apai és anyai nagyapja is bosztányos volt, a réti földeken termett legjobban a dinnye, de igazi nagy görögdinnyék csak Koplalóban nőttek. Kis Laci főleg apai nagyapjára emlékszik, ez a félszemű öreg — még fiatal korában favágás közben ütötte ki bal szemét — bottal járt, és botja végével kopogtatta, nézte, hogy érettek-e a dinnyék. A bosztányban a középben rendszerint üresen hagytak egy négyszögöl alakú teret a kunyhónak, ezt körülültették napraforgóval, nagy levelei árnyékot adtak, és a leszedett dinnyét hűvösre lehetett rakni.

Volt olyan nyár, mikor az öreg leköltözött, de volt olyan is, amikor csak a kutyára bízták a dinnye őrzését, a kunyhó elé kötötték hosszú láncra, azt remélve, hogy ha meglátja a tolvajokat, akkor majd ugat, azok meg erre elijednek, gondolva, hogy biztosan van budár is. Ez a trükk persze nemigen vált be, a rafinált dinnyetolvajokat ilyen ártatlansággal nem lehet elriasztani, egy nyáron meg egyszerűen agyonütötték a kutyát. Nem értette a dinnyejegyzés értelmét sem, gyerek eszével is nevetségesnek tartotta, hogy ha a dinnyékre rákörmölik a tulajdonos nevének kezdőbetűit, akkor nem merik ellopni őket. Aztán megmagyarázták, hogy ezt azért kell csinálni, hogy rakodásnál, az állomáson megismerjék a lopott dinnyéket.

De mikor az öreg meghalt, abbamaradt, megszakadt a bosztánykodás.

A hagyomány azért nem veszett ki teljesen a családból. Minden nyáron gondosan félrerakták a jobb dinnyék magját, hogy hátha majd jövő tavasszal még ültetnek, a kiszáritott mag azonban csak ott maradt a padláson használatlanul. Így megy ez most, az öreg halála után öt évre is, Kis Pál tizenhárom éves fia dinnyeevés után kötelességtudóan viszi ki a pléhtányérba kapart dinnyemagot a kúthoz, a vályú szélére helyezi, vizet önt rá és kimossa, aztán fölviszi a padlásra, a galambketrec mellett

egy újságpapírra kiteríti száradni, mintha nem tudná, hogy ebből a magból sosem kel dinnye.

Most még nem érik a dinnye, de nagyban áll a meggysezon, és Kis Laci arra gondol, hogy az anyja őt most biztosan jó hideg meggykiszivel várja, közben a széles váltú, lebarnult bőrű ember már harmadszor rántja ki üresen a horgot, megcsikorgatva fogai között egy vaskos káromkodást, hogy ez a kurva hal már megint leette a horogról a kukacot. A mellette álló fiú, az öccse, meg is kérdi tőle, hogy menjenek-e már haza, de ő csak azt feleli, hogy várj, még egyszer megpróbálok, az anyja istenit.

Látszik rajta, hogy már jócskán ingerült.

Laci megfordul, hogy elmegy, de bicikli csöng előtte, nem lép ki az útra, úgy érzi, kellemetlen itt a jelenléte, ezt az embert biztosan bántja, talán szégyelli is, gondolja, hogy ennyit bajlódik hiábavalóan a kis vacak hallal, mintha ösztönösen megérezte volna, mit jelent itt most figyelmesnek lenni. A csongető biciklista eldöcögött előtte, és ő felismerte benne a szőlőszomszédot, az öreg parasztember kosara fenekén őt szem őszibarackot vitt, néhány éve már, hogy megválasztották templomatyának, de mindenki tudta róla, hogy (noha dolgozik, mint a gűzű) nagyon fukar, a gyümölcsöt egy szemig kiviszi a felesége a piacra, ők csak azt eszik meg, amit már sehogy sem tudnak eladni, a rossz nyelvek azt beszélik róla, hogy a saját szarát is megenné, ha nem lenne bűdös, de hát az emberek sok mindent beszélnek, és ki tudja, nem az irigység mondatja-e ezt is velük, amiért a templomatyá szőleje a legszebb a környéken.

Laci még egyszer visszanéz a vízre, a lebarnult bőrű — ezt csak most veszi észre: szőghajú-ember megint bedobja a horgot, egészen előrehajol, hogy pontosabban eltalálja az előbbi helyet, a gyerek azonban már megindult, ferdén visszafordított fejjel lép előre, arra még kíváncsi azért, hogy ugyan kapja-e megint az előbbi hal, vagy most már jóllakott, közben valami különös érzés fut rajta végig, letről, a talpából indult ki, és mintha a nyelve alja is belebizsergett volna, de nem fáj semmije, nem lépett se tüsökbe, se méhecskébe, mint mindig, mikor itt megy el, a Vörös Bálint tanyájánál megint megugatta a nagy fekete kutya, a disznóól mögött is a szokásos, a forróságtól áporodott trágyaszagot érzi, aztán átugorja azt a kis árkot, amelyen a kis tanya ártézi kútjának vize csobog a kanálisba.

Utána még egyszer megfordul, nem áll meg, csak úgy, menet közben, bocsánatkérően, mintha mondani akarná: ne haragudjon, csak még egy pillanatot, a másik három embert szinte elítéli magában, azoknak eszük ágában sincs, hogy eljöjjenek, még le is telepednek a part fűvére, ő már elér a vasúti átjáróig, de még mielőtt átjutna, kiabálást hall, a szőghajú — és most már az arcát is látja —, hihetetlenül széles arcsontú férfi fön áll a parton, és onnan fenyegetőzik villával a kezében: a szedrem, az anyád istenit, eltapostad, te bűdös bitang!, jól hallja, hogy ezek a fohászadások neki szólnak, ám noha jól érti, hogy jaj, ha most elkaplak, azért nem ered futásnak, megy mint az előbb is, megszokott lépteivel, éppen csak nyugtalanabb, és mikor visszanézve látja, hogy a férfi már a villával fenyegeti, inába száll a bátorsága, de nem fut, mint ha úgy érezné, mintha az ösztöne azt mondaná neki, hogy úgysem lehet semmi baja, hiszen jót akart, figyelmes szeretett volna lenni, azért indult el, azért nem várt ott tovább, de hát a szándék...

A zsidó temetőhöz ért, a Kisrétből döcögtek fölfelé a gyümölcsös kocsik. A Kisrét is városi föld volt, de még a háború előtt kiadta magánosoknak a város, hosszú lejáratú szerződést kötöttek, és begyümölcsözték az egészséget, most jár le a húsz év, és azt beszélik, hogy a város nem újítja föl a szerződéseket, ilyenkor aztán szárnyra kel a mende-monda.

A bérlők között sok kisiparos is van, ezek és a parasztok is főleg vasárnap délutánra hagyják a gyümölcsszedést, ilyenkor érnek rá legjobban, és a hétfői hetipiac mindig a vasárnap délutáni időjárástól függ, ha szép idő van, sok a gyümölcs, ha esik az eső, akkor semmi.

De a piacnak külön és nagy jelentőségű meséje van, ez is sokat változott a háború után, és véletlen hozta-e, vagy éppen így természetes, hogy lényegesen hozzájárult Kis Laci egyéniségének megformálásához. Itt elsősorban a tyúkpiacra gondolunk, ennek a keretében tartották ugyanis a galamb- meg a nyúlpiacot is.

Szőges haját nézte, meg széles arccsontjait, aztán számolni kezdett, tizenkét év alatt azért alaposan megöregedett, gondolta, lakás kellene neki, a gyárnak meg van egy, egy üres lakás, azt nekem szánta, erre hirdettek pályázatot, kell nekik a közgazdász, és én vagyok az egyetlen jelentkező.

Az igazgató irodája kinyílt, és egy mosolygó arc beintette.

